

VÅGA VISA DIG NAKEN!

Är det så att övervakningssamhället redan är här, eller oundvikligt är på väg, och det enda vi kan påverka är vilken attityd vi intar till det? **Torbjörn Tännsjö** uppmanar oss att bejaka öppenheten och sluta försöka gömma oss.

Text: Torbjörn Tännsjö

Vi är på väg ut ur en våg av indignation, som likt en tsunami drog oss med då det blev känt att den amerikanska statsmakten övervakar praktiskt taget all vår kommunikation på nätet. **Edward Snowden** blev mannen på allas läppar. Vi är på väg tillbaka till det normala tillstånd av likgiltig glömska, som regelmässigt avlöser indignationsutbrotten, och som gör det möjligt att låta de små stegen, då de tas, mot det totala övervakningssamhället, passera obemärkta. Hur kan det komma sig att vi betar oss på det viset? Förklaringen är enkel. Vi ogillar verkligen övervakningssamhället, men vi har samtidigt förståelse för vart och ett av de små steg som leder fram till det. Det är en inkonsekvent hållning, men en hållning vi verkligen intar. Sådan brist på konsekvens skapar inre spänning. Psykologerna brukar tala om kognitiv dissonans. Ett sätt att handskas med dissonansen är att hålla de oförenligt åsikter isär. Man uppmärksammar dem en i taget och kopplar på den attityd som för tillfället förefaller adekvat. Indignation då man tänker på det totala övervakningssamhället. Ett tyst gillande, då man är medveten om att ännu ett litet steg har tagits mot ökad övervakning av våra liv.

Vad jag just tecknat är ingen vacker bild av oss. Den är emellertid sann. Man kan undra om vi inte skulle kunna bete oss mer rationellt. Visst vore det önskvärt.

En möjlighet, om man vill uppnå en konsekvent hållning, är att protestera högljutt inför varje steg som tas mot ökad övervakning. Man motsätter sig övervakningssamhället på rent principiell grund. Och man håller fast vid sin princip i vått och torrt. Så reagerar vissa organisationer, som byggt sin existens på motståndet mot insyn i vårt privatliv.

Visst, detta är en möjlig hållning. Men jag tror att också dessa organisationer känner att den mission man gjort till sin är quijotisk. Man klagar också regelmässigt över att ingen lyssnar. Skälet är att många verkligen gillar vart och ett av de små stegen mot ökad övervakning. De kan normalt ges en god motivering.

Det finns en helt annan hållning, som också är rationell, dessutom praktiskt genomförbar. Vi bör bejaka öppenheten.

I praktiken gör många människor det redan nu. Många oroar sig till exempel för att allt för många ska få läsa våra medicinska journaler. Där kan finnas känslig information från gynekologer och psykiatriker. En förutsättning för resonemanget är att människor skäms för sina aborter och psykiatriska diagnoser. Men många människor gör inte det. De talar öppet om både sitt könliv och sin psykiska status. Det är väl utmärkt!

Det är rimligt att ibland känna skuld, då man handlat fel. Skam är något annat. Den som känner skam vill sjunka genom jorden, i värsta fall ta sitt liv. Hon känner att det som är fel är något hon själv inte kan göra något åt. Det var inte det hon gjorde som var problemet, det var hon själv. Detta är ett

”Vi bör bejaka öppenheten.”

ofruktbart reaktionssätt och ett som blir allt mer atavistiskt. Vi bör välkomna den utvecklingen.

Om vi slutar skämmas för hur vi ser ut och för de diagnoser vi fått så utgör övervakningen inget hot mot oss. Och visst är det bra att många kan läsa våra journaler. Det är inte bara den som nu behandlar oss, som behöver information om oss. Också de som tidigare behandlade oss behöver samma information. Inte för att bättre kunna behandla oss, men för att kunna säkerställa att man, när man behandlade oss, inte gjorde något fel.

Men är inte den systematiska övervakningen farlig? Visst är den farlig. Problemet är att informationen kan missbrukas, att den kan användas för systematisk förföljelse av vissa individer, diskriminering och godtyckliga frihetsberövanden. Hur ska man handskas med detta?

Om jag har rätt finns ingen väg tillbaka till ett slutet samhället. Den som går ut på gatan ger andra rätt att betrakta

henne. Den som lägger ut uppgifter på nätet ger andra rätt att ta del av dessa. Vi måste utgå ifrån att allt vi gör tillgängligt också blir offentligt. Vi är alla offentliga personer. Visst, vi kan söka oss till vår källarhåla för att göra oss osynliga. Men inte ens där kan vi vara säkra på att få vara ifred. Det är möjligt att polisen, SÄPO eller tullen beslutat att i hemlighet bugga oss! Och vi måste hur som helst bege oss ut i samhället ibland, om inte annat än för att handla mat (då vi blir fotograferade i butiken) eller för att bege oss till vårt arbete. Vi kanske inte arbetar? Då ser oss socialtjänsten!

Hur kan man desarmera hotet som uppkommer då all information som insamlas om oss kan missbrukas? Det finns bara en möjlighet här, ett principiellt synsätt att anlägga. Vi måste när vi klär av oss inför överheter av olika slag kräva reciprocitet. Då vi står nakna inför dem måste de också klä av sig inför oss.

Vi ska förstås ha rätt att fortlöpande läsa våra medicinska journaler. Vi ska ha rätt att få veta vad polismyndigheten vet om oss. Inte efter femtio år, utan tämligen omgående. Så omgående som det är möjligt att lämna ut informationen, utan alltför allvarliga störningar i det polisiära arbetet.

Vi bör komma ut ur
våra källarhålor och
bejaka det kristallpalats
i vilket vi lever.

Och på global nivå? Vi bör verka för att samhället också på högsta politisk nivå blir öppet. Vi ska kräva information om vad de olika statsledningarna i världen vet om oss. Vi ska kräva ett stopp för all hemlig diplomati (ett krav filosofen **Jeremy Bentham** formulerade redan på 1700-talet). När vi inte får veta vad de olika statsledningarna gör ska vi inte tveka att försöka få kännedom om detta på okonventionella vägar. Vi ska ses Snowden som den förebild han är och samtidigt komma ihåg **Bradley Manning**. Just nu är *Wikileaks* bragt i vanrykte av sin skapare **Julian Assange**. Det innebär inte att det är något fel med *Wikileaks*. Vår skepsis mot Assange bör inte hindra oss från att hylla den hjälte som nu hamnat i hans skugga, Bradley Manning, som hjälpt oss till ökad insikt om hur storpolitiken ser ut då den är som smutsigast.

Vi bör alltså komma ut ur våra källarhålor och bejaka det kristallpalats i vilket vi lever. Ju genomsiktigare vår värld blir, desto säkrare, fredligare och bättre. Det viktiga är symmetrin. Då jag ser dig ska du kunna se mig!

Torbjörn Tännsjö är professor i praktisk filosofi vid Stockholm Universitet. Han har skrivit om övervakningssamhället i boken *Privatliv*, som tidigare i år utkom även i pocketformat.